

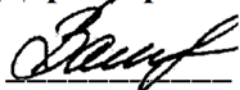
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
Сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT)

Кафедра іноземної філології та перекладу

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ВТЕІ КНТЕУ

 Н. Л. Замкова

30 10 2020

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

INTRODUCTION TO LINGUISTICS

РОБОЧА ПРОГРАМА

Ступінь вищої освіти	«бакалавр»	/ «bachelor»
Галузь знань	03 Гуманітарні науки	/ 03 Humanities
Спеціальність	035 Філологія	/ 035 Philology
Спеціалізація/ Освітня програма	Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська	/ Germanic languages and literatures (including translation), first foreign language – English

Вінниця 2020

Розробник: Іваницька Н.Б., д.філол.н., професор

Гарант освітньої програми «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»: Чугу С.Д., к.філол.н., доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри іноземної філології та перекладу 30 вересня 2020 р. пр. № 9; на засіданні вченої ради обліково-фінансового факультету 16 жовтня 2020 р. пр. № 10 та засіданні вченої ради інституту 30.10. 2020 р. пр. № 10.

Рецензенти: Терещенко Л.Я., к.філол.н.

Волос В.С., директор Бюро технічних і літературних перекладів «Віза», м. Вінниця

Редактор: Фатєєва Т. Д.
Комп'ютерна верстка: Шуляк Н.В.

Підп. до друку 16.11.2020 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 1,74.
Обл.-вид. арк. 1,50. Тираж 5. Зам. № 595.

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ:

Мета вивчення дисципліни.

Дисципліна «Вступ до мовознавства» належить до обов'язкових дисциплін професійної підготовки бакалаврів за спеціальністю 035 «Філологія», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська».

«Вступ до мовознавства» – початковий, пропедевтичний курс, який розпочинає вивчення лінгвістичних дисциплін і покликаний створити належне теоретичне підґрунтя для філологічної підготовки в межах освітньо-професійної програми. Він знайомить із основами теорії мови, розвиває лінгвістичне і критичне мислення, формує усвідомлене володіння сучасною метамовою науки про мову. Безсумнівним є те, що усвідомлення сутності цієї лінгвістичної дисципліни та опанування відповідною системою понять та термінів, поглиблення лінгвістичного світогляду є важливою та необхідною передумовою формування інтегральної професійної компетентності.

Провідна ідея курсу – розгляд мови як складної, відповідно організованої структури, здатної до саморозвитку та саморегулювання. Це зумовлює акцентацію на аспектах, важливих для розуміння різноманітних виявів мови як об'єкта мовознавчої науки. Зокрема, увага зосереджена на визначенні суспільної сутності мови, її основних функцій, установленні закономірностей мовного розвитку (законів розвитку мови, внутрішніх і зовнішніх факторів, що детермінують відповідні зміни); основних теоріях походження мови; з'ясуванні специфіки одиниць різних мовних рівнів; кваліфікації структурної організації мови, взаємодії та взаємозв'язку мовних одиниць. Зміст курсу також охоплює питання, що відбивають основні підходи до мовної класифікації, групування мов за спорідненістю (генеалогічна класифікація) та будовою (типологічна класифікація).

Водночас зміст дисципліни дає змогу оптимально розв'язувати завдання курсу через поєднання теоретичних знань про мову та її розвиток із практичним осмисленням теоретичного матеріалу, формуванням лінгвістичного мислення, розумінням мовних явищ, здатністю самостійно аналізувати мовний матеріал і застосовувати отримані знання у професійній філологічній діяльності.

Між окремими темами курсу існує логічний зв'язок. Усі теми ґрунтуються на єдиних структурних елементах, що уможливорює якісне та систематичне викладення матеріалу, який спирається на фактичні та теоретичні положення.

Основною метою дисципліни «Вступ до мовознавства» є оволодіння науково-теоретичними та методологічними основами лінгвістичної науки, що передбачає ознайомлення студентів із основами теорії мови, із змістом базових лінгвістичних понять та основами лінгвістичного аналізу як необхідними складниками свідомого засвоєння чужоземних мов та вивчення інших лінгвістичних дисциплін.

Для досягнення зазначеної мети визначено основні завдання курсу:

– створення необхідного науково-методологічного підґрунтя для вміння мислити абстрактними мовними категоріями;

- проведення об'єктивного лінгвістичного аналізу мовних явищ рідної та іноземних мов на релевантних засадах;
- засвоєння та умотивоване володіння сучасними метамовними одиницями;
- формування уміння використовувати теоретичні відомості про мовні одиниці в процесі перекладацького аналізу тексту;
- розвиток практичних навичок, необхідних для результативного пошуку необхідної для філолога інформації в сучасних інформаційних базах та довідкових мовознавчих джерелах.

Методика вивчення дисципліни ґрунтується на єдності проблемних лекцій, практичних занять, під час проведення яких пріоритетним є використання проблемних та дослідницьких методів навчання. Програмою передбачено самостійну роботу студентів, спрямовану на формування автолінгводидактичних умінь і навичок наукового пізнання матеріалу та транспонування отриманих результатів на власну професійну діяльність.

Результати вивчення навчальної дисципліни, її місце в освітньому процесі.

Результатом вивчення навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства» для освітньої програми «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська» є формування комплексу компетентностей:

- інтегральна компетентність:

здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, перекладу) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

- загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 13. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

- спеціальні (фахові) компетентності:

СК 1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.

СК 2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.

СК 3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії англійської та німецької мов.

СК 8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

Програмні результати навчання, формування яких забезпечує дисципліна «Вступ до мовознавства»:

ПРН 1. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та англійською і німецькою мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.

ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПРН 3. Організувати процес свого навчання й самоосвіти.

ПРН 4. Розуміти фундаментальні принципи буття людини, природи, суспільства.

ПРН 5. Співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо.

ПРН 6. Використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності.

ПРН 7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів

ПРН 8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мов і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.

ПРН 10. Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.

ПРН 11. Знати принципи, технології і прийоми створення усних і письмових текстів різних жанрів і стилів державною та англійською та німецькою мовами.

ПРН 12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

ПРН 14. Використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.

ПРН 15. Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ПРН 16. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, вміти застосовувати їх у професійній діяльності.

ПРН 17. Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.

ПРН 18. Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі обраної філологічної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.

ПРН 19. Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології.

Очікувані результати навчання дисципліни «Вступ до мовознавства» зазначено в частині «Структура навчальної дисципліни».

Міждисциплінарні зв'язки: програма упорядкована відповідно до структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська», дисципліна є базовою для подальшого вивчення таких професійних освітніх компонентів, як «Порівняльна граматики першої іноземної та української мов», «Історія першої іноземної мови», «Основи теорії мовної комунікації», а також пов'язана із курсами «Філософія», «Теорія літератури».

Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни. Мінімальний пороговий рівень оцінки визначається за допомогою якісних критеріїв і трансформується в мінімальну позитивну оцінку використовуваної числової (рейтингової) шкали.

Якщо здобувач освіти упродовж семестру навчання набрав 75 балів та (або) більше, оцінка за екзамен йому може бути виставлена за результатом поточної успішності.

Рівні компетентності	За шкалою КНТЕУ	Критерії оцінювання
1	2	3
Високий (дослідницький)	90-100	Має обґрунтовані та всебічні знання з дисципліни, вміє узагальнювати та систематизувати набуті знання; самостійно знаходить джерела інформації та працює з ними; проводить власні дослідження, може використовувати набуті знання та вміння при розв'язанні задач.
Достатній (частково-пошуковий)	82-89	Володіє навчальним матеріалом, вміє зіставляти та узагальнювати, виявляє творчий інтерес до предмету, виконує завдання з повним поясненням та обґрунтуванням, але допускає незначні помилки; може усвідомити нові для нього факти, ідеї.
	75-81	Володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; розв'язує завдання, передбачені програмою, з частковим поясненням.
Елементарний (репродуктивний)	69-74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні; може самостійно розв'язати та пояснити розв'язання завдання.
	60-68	Ознайомлений з навчальним матеріалом, відтворює його на репродуктивному рівні; виконує елементарні завдання за зразком або відомим алгоритмом.
Низький (фрагментарний)	35-59	Ознайомлений та відтворює навчальний матеріал на рівні окремих фактів та фрагментів матеріалу; під керівництвом викладача виконує елементарні завдання.
	1-34	Ознайомлений з навчальним матеріалом на рівні розпізнавання та відтворення окремих фактів.

Результат виконання екзаменаційних завдань оцінюється з урахуванням результатів у співвідношенні 80:20, де 80 – максимальна оцінка за виконання екзаменаційного завдання, 20 – результат поточної успішності відповідно до шкали переводу поточної роботи для врахування її при підсумковій оцінці.

Обсяг дисципліни в кредитах та його розподіл (тематичний план)

Назва теми	Кількість годин				Форми контролю
	Усього годин / кредитів	з них			
		лекції	практичні (лабораторні) заняття	самостійна робота студентів	
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Мовознавство як наука. Сутність мови та її функції.	10	2	2	6	уо, по, із (пр)
Тема 2. Мова як знакова система. Мова і мовлення. Мова і суспільство.	10	2	2	6	по, т, із (пр)
Тема 3. Мова як система.	10	2	2	6	уо, із (мк)
Тема 4. Фонетика. Звуки мови, їх вивчення і класифікація.	12	2	4	6	уо, т, із
Тема 5. Фонетичні одиниці і засоби. Фонетичні процеси.	10		2	8	уо, із
Тема 6. Лексика і фразеологія.	10	2	2	6	т, із (е)
Тема 7. Лексико-семантична система мови.	10	2	2	6	аз, із
Тема 8. Диференціація лексичного складу мови.	10	2	2	6	уо, із
Тема 9. Лексикографія.	10		2	8	пз, із (п)
Тема 10. Словотвір.	10	2	2	6	пз, уо, із
Тема 11. Граматика. Морфологія. Частини мови.	10	2	2	6	по, із
Тема 12. Граматичні форми та граматичні категорії..	14	2	4	8	пз, із (мк)
Тема 13. Синтаксис. Словосполучення. Речення.	14	2	4	8	пз, уо, із
Тема 14. Звукова мова і письмо. Основні етапи розвитку письма	12	2	2	8	уо, із (е)
Тема 15. Походження і розвиток мови.	14	2	4	8	уо, т, із
Тема 16. Мовна картина людства. Класифікація мов світу.	14	2	4	8	уо, т, із (п)
Разом	180/6	28	42	110	
Підсумковий контроль - екзамен					

Примітка:

уо – усне опитування; по - письмове опитування; т- тестування; із – індивідуальне завдання; к – ментальна карта; е – есе; пр- презентація; п – проект; мк – складання ментальної карти; к – кейс.

II. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст дисципліни (теми програми).

Тема 1. Мовознавство як наука. Сутність мови та її функції.

Теоретичне і практичне вивчення мови. Предмет та об'єкт мовознавства. Проблеми загального і часткового мовознавства. Місце мовознавства в системі наук. Зв'язки мовознавства із суспільними і природничими науками. Методологія мовознавства.

Поняття про дослідні методи мовознавства. Загальна характеристика описового, порівняльно-історичного, зіставного, експериментального, статистичного, структурного та інших методів мовознавства.

Функції мови в суспільстві. Роль мови в розвитку суспільства. Комунікативна, мислеоформлювальна, виражальна та пізнавальна функції мови. Мова як засіб інтелектуального розвитку людини, морального і естетичного її виховання.

Тема 2. Мова як знакова система. Мова і мовлення.

Мова і суспільство

Природа мови. Мова як біологічне, психологічне та суспільне явище у розумінні сучасних лінгвістів. Антиномія соціального та індивідуального. Матеріальне та ідеальне в мові.

Знаковий характер мови. Мова та інші засоби спілкування. Семіотика як наука про різні системи знаків.

Мова, мислення, свідомість. Мова, мовлення і мовна діяльність. Діалектична єдність мови й мислення.

Зв'язок історії мови із історією народу. Соціальна та територіальна диференціація мов. Мова і держава. Мова і культура. Мова та етнос. Мова як носій національно-культурної специфіки. Поняття ідіоетнічного ареалу, національно-культурних стереотипів на матеріалі мов, що вивчаються. Мовні факти як відбиття особливостей національної ментальності.

Тема 3. Мова як система

Поняття системи мови і мовної структури. Потенціальна відмінність системи однієї мови від інших мов. Знаковий характер мови. Поняття лінгвістичного знака і рівня мови. Фонетико-фонологічний, лексико-семантичний, морфемно-морфологічний та синтаксичний рівні мови. Якісна і кількісна відмінність мовних знаків різних рівнів мови. Вияв системності мови на кожному рівні. Взаємодія різних рівнів мови та їх структурна ієрархія. Синтагматичні і парадигматичні відношення у мові.

Елементи мовної структури. Галузі мовознавства. Розділи мовознавчих дисциплін: фонетика і фонологія, графіка і орфографія, орфоепія, лексикологія, фразеологія, лексикографія, словотворення, граматика (*морфеміка, морфологія, синтаксис*), пунктуація, стилістика, діалектологія, історія літературної мови.

Тема 4. Фонетика. Звуки мови, їх вивчення і класифікація

Мовний апарат людини. Артикуляція звуків. Три фази утворення звука. Активні і пасивні органи мовлення. Артикуляційна база мови.

Фонетика як наука про звуки людської мови. Предмет фонетики: звуки і їх фізичні властивості, способи творення і їх функціонування, звукові зміни, склад, наголос. Аспекти вивчення звуків мови: фізично-акустичний, анатомо-фізіологічний і лінгвістичний (фонологічний).

Фізична природа звуків мови. Акустичні характеристики звуків: тони і шуми; висота, сила і тривалість звуків. Роль резонаторів у творенні звуків людської мови. Залежність основного тембру і додаткових тембрових відтінків від будови резонатора.

Голосні і приголосні звуки, їх головні акустичні і артикуляційні відмінності.

Система голосних звуків (*фонем*). Їх класифікація: за горизонтальним положенням язика (*голосні переднього, середнього і заднього ряду*); за вертикальним положенням язика (*високого, середнього і низького підняття*); за участю губ (*лабіалізовані і не лабіалізовані*); за резонатором (*ротові, носові*); за часокількістю (*довгі, короткі*); за ступенем розкриття ротової порожнини (*відкриті, закриті*); за ступенем підняття спинки язика до піднебіння (*напружені, ненапружені*).

Система приголосних звуків (*фонем*), їх класифікація: за участю голосу і шуму (*сонорні, шумні: дзвінки і глухі*), за резонатором (*ротові, носові*); за місцем творення (*губні, передньоязикові, середньоязикові, задньоязикові, увулярні, фарингальні*); за способом творення (*фрикативні, або щілинні, і зімкнуті: проривні, африкати, зімкнуто-прохідні*); за палатальністю (*тверді і м'які*), за тривалістю (*звуки нормальної витримки і довгі*), за сприйняттям на слух (*свистячі, шиплячі та ін.*).

Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків. Поняття фонем. Роль фонем в розрізненні звукової оболонки слова, його будови і значення. Інваріант (основний вияв) і варіанти фонем (позиційні, комбінаторні, факультативні). Фонологічна система мови. Фонологічні опозиції і диференційні ознаки фонем у фонологічній системі мови. Нейтралізація фонологічних опозицій.

Тема 5. Фонетичні одиниці і засоби. Фонетичні процеси.

Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Поняття фрази як відрізка мовлення. Такт як частина фрази, об'єднана наголосом. Тактовий наголос. Проклітики, енклітики. Типи наголосів: силовий, або динамічний; музичний, або тонічний; кількісний, або квантитативний.

Склад як частина такту. Три теорії складу: еспіраторна, теорія м'язової напруги та сонорна. Наголошені і ненаголошені склади. Постійний, або фіксований, складовий наголос. Вільний, або рухомий наголос. Основний і побічний наголос у багатоскладових словах.

Фонетична характеристика складу (*відкритий, закритий, прикритий, неприкритий*). Структура складу в різних мовах.

Складові і нескладові звуки. Сонорні у ролі складотворчих звуків. Звук як найменша частина потоку мовлення, виголошена за одну артикуляцію. Поняття про монофтонг, дифтонг і трифтонг. Висхідні і спадні дифтонги. Дифтонги, що є реалізацією двох фонем.

Інтонація та її елементи: мелодика, інтенсивність, пауза, темп і тембр мовлення.

Фонетична процеси. Позиційні зміни звуків: редукція голосних, оглушення дзвінких у кінці слова, протеза. Комбінаторні зміни звуків: акомодация, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза. Поняття про орфоепію. Фонетична і фонематична транскрипція. Транслітерація. Чинні та історичні фонетичні процеси. Явища конвергенції та дивергенції. Фонетичні закони.

Тема 6. Лексика і фразеологія

Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови. Загальна, конкретна, історична, зіставна та прикладна лексикологія. Зв'язок лексикології із семасіологією, ономасіологією, етимологією, фразеологією, ономастикою (антропоніміка і топоніміка), лексикографією.

Слово як одиниця мови. Типи слів. Повнозначні та службові слова. Слово і морфема. Слово і лексема. Лексичне значення. Денотативне і сигніфікативне значення. Структура лексичного значення. Пряме і переносне значення слова. Виникнення назв. Мотивовані і немотивовані значення лексем. Вільне і зв'язане значення. Синтаксично і конструктивно зумовлені значення.

Фразеологія як розділ мовознавства. Поняття фразеологізму. Класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення. Фразеологічні єдності. Фразеологічні сполучення. Фразеологічні вирази.

Тема 7. Лексико-семантична система мови

Поняття лексико-семантичної системи. Парадигматичні й синтагматичні відношення в лексиці. Лексико-семантичне поле.

Лексико-семантичні категорії. Моносемія і полісемія. Поняття про лексико-семантичний варіант. Типи перенесення значень: метафоричний і метонімічний типи перенесення значень. Співвідношення значень багатозначного слова. Розширення і звуження значень слів. Омонімія і суміжні з нею явища: омофони, омоформи й омографи, міжмовні омоніми. Синонімія. Види синонімів. Антонімія. Контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні антоніми. Гіперо-гіпонімія і лексична конверсія.

Тема 8. Диференціація лексичного складу мови

Лексика з погляду походження: успадкована з попередніх епох, засвоєна з інших мов. Кальки. Інтернаціоналізми. Явище пуризму.

Активна і пасивна лексика. Професіоналізми, діалектизми, екзотизми, жаргонізми, арготизми, евфемізми.

Стилістичне розшарування словникового складу. Стилістично забарвлена лексика. Лексика книжної мови. Поетична лексика. Наукова лексика. Терміни й термінологічна система. Публіцистична лексика. Офіційно-ділова лексика. Просторічна лексика.

Розвиток лексичної системи мови. Причини історичних змін у лексиці. Позамовні та внутрішньомовні причини. Неологізми як історичне явище. Архаїзми. Історизми. Запозичення. Лексичне запозичення і калькування. Семантичні і словотвірні запозичення. Історична лексикологія та етимологія. Принципи і прийоми етимологічного аналізу. Поняття деетимологізації. Народна етимологія.

Загальні і власні назви. Ономатологія як наука про власні і спеціальні назви. Галузі ономатології: топоніміка, гідроніміка, етніоніміка, антропоніміка та ін.

Тема 9. Лексикографія

Лексикографія як учення про теоретичні основи і практику укладання словників. Типи словників: енциклопедичні і лінгвістичні. Функції словників. Структура словникової статті.

Тезаурус. Перекладні словники: дидактичний та культурологічний аспекти. Сучасне словникарство. Наукова лексикографія.

Тема 10. Словотвір

Словотвір як учення про способи і засоби творення слів. Зв'язок словотвору з лексикологією і граматиною. Основні поняття дериватології: словотвірне значення, твірна основа і словотворчий засіб, словотвірний тип і розряд.

Основні способи словотворення: морфологічний (*афіксація, основокладання, аббревіація*), морфологічно-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний.

Сутність морфем. Функціонально-смилова природа морфем і їх поділ на лексико-поняттєві, деривативні (*словотворчі*) і граматичні (*формотворчі і релятивні*). Поняття кореня і афікса. Види афіксальних морфем: префікси і постфікси; інтерфікси, інфікси, конфікси. Службові слова і морфемі. Поняття основи і флексії в змінюваних словах. Нульова флексія. Непохідна і похідна основи. Вільна і зв'язана основи. Формотворча і словотвірна (*твірна*) основи.

Тема 11. Граматика. Морфологія. Частини мови

Грамматика як учення про граматичну будову мови. Предмет граматики. Розділи граматики: морфеміка, морфологія, синтаксис.

Основні одиниці і елементи граматичної будови мови: морфема, словоформа, словосполучення і речення. Грамматичне значення слова. Єдність лексичного і граматичного значень у слові. Особливості граматичної абстракції у порівнянні з лексичною.

Частини мови як лексико-граматичні розряди (*класи*) слів. Принципи виокремлення частин мови: лексико-семантичний, формально-граматичний (морфологічний), словотвірний, синтаксичний. Класифікація частин мови: за

семантичною ознакою (повнозначні / неповнозначні), за змінністю форм (відмінювані / невідмінювані), за функцією (самостійні / службові). Характеристика основних частин мови. Історична змінність складу частин мови і їх граматичних ознак у процесі розвитку мови. Явища переходу слів з одного лексико-граматичного розряду в інший.

Тема 12. Граматичні форми та граматичні категорії

Поняття про граматичну категорію. Морфологічні і синтаксичні граматичні категорії. Класифікаційні (словотворчі, дериваційні) та словозмінні (релятивні) категорії. Особливості граматичних категорій у різних мовах. Історична змінність граматичних категорій.

Способи (*синтетичний, аналітичний, аналітико-синтетичний*) і засоби вираження граматичних значень слова. Органічне поєднання афіксів з кореневою морфемою у мовах флективного типу (*фузія*) і аглютинація афіксів у тюркських та деяких інших мовах. Засоби афіксації, чергування звуків, наголосу, повтору, суплечії. Аналітичний спосіб вираження граматичних значень службовими словами (*прийменником, часткою, артиклем, зв'язкою, сполучником*). Роль порядку слів та інтонації у вираженні граматичних значень слова.

Історична змінність способів і засобів вираження граматичних значень. Основні граматичні процеси: граматиалізація фонетичних та лексичних явищ, зміни морфемної структури слів та зміни за аналогією.

Тема 13. Синтаксис. Словосполучення. Речення

Синтаксис як розділ граматики. Основні одиниці синтаксису: словосполучення, речення, складне синтаксичне ціле. Поняття словосполучення. Види підрядного зв'язку у словосполученні. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного компонента: іменникові, займенникові, числівникові, дієслівні, прислівникові. Семантико-синтаксичні відношення у словосполученні: адвербіальні, об'єктні, обставинні.

Речення. Предикативність і модальність як основні ознаки речення. Класифікація речень: за кількістю граматичних основ (односкладні / двоскладні); за наявністю (відсутністю) ускладнювальних засобів (ускладнені і неускладнені); за наявністю структурно необхідних компонентів (повні і неповні); за наявністю (відсутністю) другорядних членів речення (поширені і непоширені); за метою висловлювання (розповідні, питальні та спонукальні); за інтонацією (окличні і неокличні). Поняття про член речення. Актуальне членування речення. Члени речення.

Тема 14. Звукова мова і письмо. Основні етапи розвитку письма

Функції і призначення письма у суспільстві.

Письмо як вторинна і додаткова до звукової мови форма мовного спілкування. Виникнення письма – початок документальної історії людства. Матеріал та знаряддя письма.

Співвідношення письма зі звуковою мовою. Основні етапи розвитку письма. Символічна і умовна сигналізація ("*предметне письмо*"). Нарисне, або графічне, письмо. Типи графічного письма. Спрямованість письма на значення, зміст, повідомлення: піктографія, ідеографія. Особливий тип ідеографії – китайське ієрогліфічне письмо. Фонографія. Різновиди фонографічного письма: складове і буквено-звукове (*консонантно-звукове і вокалізовано-звукове*) письмо.

Виникнення алфавітів. Коротка характеристика основних з них – фінікійського, арабського, грецького, латинського.

Графіка. Звук і графема (*буква*). Співвідносність між буквами і звуками. Поняття лігатури. Діакритичні знаки.

Орфографія. Принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, традиційний, смисловий.

Тема 15. Походження і розвиток мови

Мова як історична категорія. Основні гіпотези походження мови. Зв'язок розвитку мови з історією суспільства. Фактори мовного розвитку. Зовнішні та внутрішні суперечності як джерело розвитку мови. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Процеси диференціації та інтеграції. Шляхи виникнення національних мов.

Літературна мова як одна з форм національної культури. Літературна мова і мова художньої літератури. Взаємодія літературних мов. Особливості розвитку літературних мов у національний період. Мовна норма, її кодифікація та поширення.

Тема 16. Мовна картина людства. Класифікація мов світу

Багатоманітність мов. Лінгвістична карта світу. Ареальна (географічна) і функціональна (соціальна) класифікація мов.

Порівняльне вивчення мов. Значення порівняльно-історичних досліджень для вивчення історії споріднених мов. Генеалогічна класифікація мов. Мовна сім'я, група, підгрупа. Індоевропейська сім'я мов, її основні групи. Слов'янські мови, їх виникнення і сучасне поширення. Германські мови, їх виникнення та сучасне поширення.

Структурно-системне розуміння мови і морфологічна (*типологічна*) класифікація мов. Основні типи мов за морфологічною класифікацією: мови кореневі та афіксальні (*ізолюючі, аглютинативні, флективні, полісинтетичні, або інкорпоруючі*).

Живі і мертві мови. Штучні мови. Найпоширеніші мови світу. Соціально-ідеологічний аспект поширення мов. Міжнародні мови. Мови міжнаціонального спілкування.

Структура навчальної дисципліни.

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час студента, год
<ul style="list-style-type: none"> - кваліфікувати специфіку мови як суспільного явища; - розмежовувати завдання загального та часткового мовознавства; - визначати місце мовознавства в системі наук; - встановлювати вплив мовознавчих знань на суспільні та природничі науки; - розумітися на основних дослідних методах мовознавства (загальних та спеціальних); - пояснювати основні функції мови. 	<p style="text-align: center;">Тема 1. Мовознавство як наука. Сутність мови та її функції. Лекція № 1 План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет та об'єкт мовознавства. 2. Проблеми загального і часткового мовознавства. 3. Місце мовознавства в системі наук. 4. Зв'язки мовознавства із суспільними і природничими науками. 5. Методологія мовознавства. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 9, 23, 29, 34, 52, 55.</p>	2
	<p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Поняття про дослідні методи мовознавства. ▪ Загальна характеристика описового, порівняльно-історичного, зіставного, експериментального, статистичного, структурного та інших методів мовознавства. 2. Доповнення лекційного матеріалу. 3. Підготовка до практичного заняття. 4. Індивідуальне завдання: підготовка міні-презентації «Мова і сучасні засоби комунікації» / «Мова та інтелект» / «Мова як засіб естетичного виховання» (на вибір). 	6
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Функції мови в суспільстві. 2. Комунікативна, мислеоформлювальна, виражальна та пізнавальна функції мови. 3. Мова як засіб інтелектуального розвитку людини, морального і естетичного її виховання. 	2
<ul style="list-style-type: none"> - розумітися на основних поняттях про семіотику як науку про різні системи знаків; - пояснювати сутність антиномії соціального та індивідуального в мові; 	<p style="text-align: center;">Тема 2. Мова як знакова система. Мова і мовлення. Мова і суспільство. Лекція 2 План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Природа мови. 2. Знаковий характер мови. 3. Мова, мовлення і мовна діяльність. 4. Зміст понять «свідомість», «мова» і «мислення». 	2

<ul style="list-style-type: none"> - ідентифікувати взаємозв'язок мови і мислення, спираючись на логічні, психологічні та філософські поняття; - розрізняти та характеризувати типи мислення: поняттєве, чуттєво-образне, технічне; - теоретично обґрунтовувати місце мови в контексті етносоціальних спільнот людей; - визначати взаємовплив мови і національної культури; - витлумачувати поняття «ідіоетнічна мовна особливість», «національно-культурний мовний стереотип» 	<p>5. Чуттєво-образне, технічне і поняттєве мислення.</p> <p>6. Роль мови в процесі пізнання.</p> <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 9, 23, 33, 39, 53, 55.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - характеризувати основні рівні мовної системи та розділи мовознавства, що їх вивчають; - визначати та інтерпретувати внутрішньорівневі та міжрівневі зв'язки та відношення у проекції на парадигматику та синтагматику як системо-утворювальні параметри. 	<p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Мова та інші засоби спілкування. ▪ Семіотика як наука про різні системи знаків. ▪ Діалектична єдність мови й мислення. 2. Аналіз наукової літератури щодо різних поглядів на природу мову як біологічного, психологічного та суспільного явища. 3. Індивідуальне завдання: складання таблиці «Підходи до розв'язання проблеми взаємозв'язку мови та мислення»/ підготовка міні-презентації «Теорія лінгвальної відносності Сепіра-Уорфа» (на вибір). 	6
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зв'язок історії мови із історією народу. 2. Соціальна та територіальна диференціація мов. Мова і держава. Мова і культура. Мова та етнос. 3. Мова як носій національно-культурної специфіки. 4. Поняття ідіоетнічного ареалу, національно-культурних стереотипів на матеріалі мов, що вивчаються. 	2
	<p style="text-align: center;">Тема 3. Мова як система. Лекція № 3 План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Системність та асистемність мовних явищ. 2. Мова як система і структура. 3. Мовні рівні та їх ієрархія. 4. Міжрівнева взаємодія мовних одиниць. 5. Синтагматичні і парадигматичні відношення у мові. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 9, 13, 14, 28, 40.</p>	2
	<p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Якісна і кількісна відмінність мовних знаків різних рівнів мови. ▪ Вияв системності мови на кожному рівні. ▪ Взаємодія різних рівнів мови та їх структурна ієрархія. 	6

	<p>2. Поглиблене вивчення таких понять, як «система» і «структура», «рівень», «ярус», «стратум мовної структури».</p> <p>3. Тренувальні вправи на розвиток уміння встановлення парадигматичних, синтагматичних й ієрархічних відношень між мовними одиницями.</p> <p>4. Індивідуальне завдання: складання ментальної карти «Мовні рівні».</p>	
	<p align="center">Практичне заняття № 3</p> <p>1. Елементи мовної структури.</p> <p>2. Галузі мовознавства.</p> <p>3. Розділи мовознавства.</p>	2
<ul style="list-style-type: none"> - визначати місце фонетики в ієрархії інших мовознавчих галузей; - оперувати метамовними фонетичними одиницями; - характеризувати звуки у фізичному, фізіологічному, лінгвістичному аспектах; - встановлювати різницю між звуками і фонемами (звукотипами) 	<p align="center">Тема 4. Фонетика. Звуки мови, їх вивчення і класифікація</p> <p align="center">Лекція № 4</p> <p align="center">План лекції</p> <p>1. Фонетика як лінгвістична дисципліна.</p> <p>2. Артикуляційна база. Фізична природа звуків мови.</p> <p>3. Поняття фонем. Фонологічна система мови.</p> <p>4. Фонологічні опозиції і диференційні ознаки фонем у фонологічній системі мови.</p> <p>5. Фонематична транскрипція, її принципи і застосування.</p> <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 12, 27, 40.</p>	2
	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <p>1. Самостійне вивчення питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Фонологічні опозиції і диференційні ознаки фонем у фонологічній системі мови. ▪ Нейтралізація фонологічних опозицій. <p>2. Поглиблене вивчення лекційного матеріалу.</p> <p>3. Формування практичного вміння описувати артикуляційні особливості звуків та утворювати звуки за визначеними параметрами.</p> <p>4. Індивідуальне завдання: складання класифікаційних таблиць голосних і приголосних звуків української та англійської мов.</p>	6
	<p align="center">Практичне заняття №4</p> <p>1. Голосні і приголосні звуки, їх головні акустичні і артикуляційні відмінності.</p> <p>2. Система голосних звуків (<i>фонем</i>).</p> <p>3. Система приголосних звуків (<i>фонем</i>), їх класифікація.</p>	2

	<p align="center">Практичне заняття № 5</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків. 2. Поняття фонеми. 3. Роль фонеми в розрізненні звукової оболонки слова, його будови і значення. 4. Інваріант (основний вияв) і варіанти фонем (позиційні, комбінаторні, факультативні). Фонологічна система мови. 	2
<ul style="list-style-type: none"> - характеризувати звукові одиниці, визначати їхні ознаки на кожному етапі фонетичного членування; - давати фонетичну та структурну характеристику складу; - ідентифікувати основні фонетичні процеси 	<p align="center">Тема 5. Фонетичні одиниці і засоби. Фонетичні процеси</p> <p align="center">Практичне заняття №6</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фраза як відтинок мовлення. 2. Такт як частина фрази. Тактовий наголос. 3. Склад як частина такту. 4. Специфіка української та англійської мов у наголошуванні та складоподілі. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 9, 12, 19, 53.</p>	2
	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Інтонація та її елементи: мелодика, інтенсивність, пауза, темп і тембр мовлення. ▪ Фонетичні процеси. Позиційні зміни звуків: редукція голосних, оглушення дзвінків у кінці слова, протеза. ▪ Комбінаторні зміни звуків: акомодация, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза. ▪ Поняття про орфоепію 2. Прослуховування текстів на аудіоносіях з метою членування звукового потоку на фонетичні одиниці та їхньої подальшої характеристики. 3. Складання порівняльної таблиці «Фонетичні процеси рідної та іноземних мов». 	8
<ul style="list-style-type: none"> - визначати місце лексикології у мовній системі; - диференціювати загальну, конкретну, історичну, зіставну та прикладну лексикологію; - розмежовувати слово, лексему і словоформу; - ідентифікувати слово як повнозначне чи службове; 	<p align="center">Тема 6. Лексика і фразеологія</p> <p align="center">Лекція № 5.</p> <p align="center">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лексика і лексикологія. 2. Слово як об'єкт вивчення лексикології. 3. Слово, лексема, словоформа. 4. Лексичне значення слова. 5. Слово і поняття. 6. Виникнення назв. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 19, 22, 27, 42, 56.</p>	2

<ul style="list-style-type: none"> - визначати мотивоване і немотивоване значення слів; - розмежовувати фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення 	<p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Мотивовані і немотивовані значення лексем. ▪ Вільне і зв'язане значення. ▪ Синтаксично і конструктивно зумовлені значення. 2. Вивчення і доповнення матеріалів лекції. 3. Аналіз лексичних значень слів, виділення денотативних та конотативних сем, визначення співвідношення між значенням слів української та англійської мов. 4. Виділення фразеологізмів з текстів, опис їх значення та стилістичних функцій, добір до поданих фразеологізмів синонімічних лексем і фразеологізмів. 5. Робота з фразеологічними словниками української та англійської мов. 6. Індивідуальне завдання: написання есе: «Наукова vs народна етимологія» / «Слово і контекст» / «Чи можна висловити думку, уникаючи фразеологічних одиниць» (на вибір). 	6
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття №7</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Багатозначність (полісемія). 2. Стійкі сполучення. 3. Фразеологізми. 4. Співвідношення між значеннями слів різних мов. 	2
<ul style="list-style-type: none"> - розпізнавати парадигматичні та синтагматичні відношення в лексиці; - орієнтуватися в категоріях лексичної семантики; - ідентифікувати переносне значення та розмежовувати його типи (метафоричний і метонімічний); - встановлювати синонімічні та антонімічні відношення між словами 	<p style="text-align: center;">Тема 7. Лексико-семантична система мови Лекція 6. План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття лексико-семантичної системи. Лексико-семантичне поле. 2. Лексико-семантичні категорії. 3. Моносемія і полісемія. 4. Поняття про лексико-семантичний варіант. 5. Типи перенесення значень: метафоричний і метонімічний типи перенесення значень. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 16, 20, 22, 40, 42, 56.</p>	2
	<p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Співвідношення значень багатозначного слова. ▪ Розширення і звуження значень слів. ▪ Гіперо-гіпонімія і лексична конверсія. 2. Конструювання лексико-семантичного поля. 3. Визначення центру та периферії лексико-семантичної парадигми. 	6

	<p>4. Тренувальні вправи на пошук синонімів, антонімів та омонімів до слів рідної та чужоземних мов.</p> <p>5. Індивідуальне завдання: побудувати лексико-семантичне поле дієслова «вчити / відпочивати / дружити / працювати / сміятися» (на вибір).</p>	
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 8</p> <p>1. Омонімія і суміжні з нею явища: омофони, омоформи й омографи, міжмовні омоніми.</p> <p>2. Синонімія. Види синонімів.</p> <p>3. Антонімія. Контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні антоніми.</p> <p>4. Пароніми.</p>	2
<ul style="list-style-type: none"> - розмежовувати лексику з погляду походження; - розумітися на процесі запозичення та лексико-семантичного калькування; - характеризувати професіоналізми, діалектизми, екзотизми, жаргонізми, арготизми, евфемізми; - здійснювати стилістичну диференціацію лексики; - визначати основні позамовні та внутрішньомовні причини історичних змін у лексиці; - володіти основними прийомами етимологічного аналізу; - знати основні галузі ономанології 	<p>Тема 8. Диференціація лексичного складу мови</p> <p style="text-align: center;">Лекція № 7</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <p>1. Лексика з погляду походження. Лексичні запозичення. Кальки.</p> <p>2. Зміни в лексичному складі лексики. Активна і пасивна лексика.</p> <p>3. Неологізми. Застарілі слова.</p> <p>4. Інтернаціоналізми.</p> <p>5. Стилiстична диференціація лексики.</p> <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 9, 15, 16, 19, 22, 43, 56.</p> <p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <p>1. Самостійне вивчення питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Стилiстичне розшарування словникового складу. ▪ Стилiстично забарвлена лексика. ▪ Лексика книжної мови. ▪ Поетична лексика. ▪ Наукова лексика. ▪ Терміни й термінологічна система. <p>2. Підготовка до практичного заняття.</p> <p>3. Засвоєння основних типів слів, диференційованих за різними принципами.</p> <p>4. Аналіз словникового складу мови (на зразках) за походженням та використанням.</p> <p>5. Пояснення іншомовних слів, інтернаціоналізмів, соціально-історичних причин їх виникнення.</p> <p>6. Індивідуальне завдання: написання есе «Що я знаю про мовний пуризм» / «Чи існує студентський жаргон» / «Чи є шанси в пасивної лексики стати активною» (на вибір).</p>	2
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 9</p> <p>1. Розвиток лексичної системи мови.</p>	6
		2

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Причини історичних змін у лексиці. Позамовні та внутрішньомовні причини. 3. Неологізми як історичне явище. 4. Архаїзми. Історизми. 5. Запозичення. 6. Лексичне запозичення і калькування. 	
<ul style="list-style-type: none"> - орієнтуватися в основних тенденціях сучасного словникарства; - визначати основні типи словників: енциклопедичні і лінгвістичні; - розумітися на структурі словникової статті; - володіти навичками роботи із різними за типом та структурою словниками; - характеризувати сучасні тенденції до укладання електронних словників 	<p style="text-align: center;">Тема 9. Лексикографія. Практичне заняття № 9</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лексикографія як учення про теорію і практику укладання словників. 2. Типи словників. 3. Будова словникової статі в словниках різних типів. 4. Сучасні підходи до укладання різних типів словників. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 11, 25, 40.</p>	2
	<p style="text-align: center;">Самостійна робота:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Перекладні словники: дидактичний та культурологічний аспекти. ▪ Сучасне словникарство. ▪ Наукова лексикографія. 2. Зіставлення словникових статей у різних типах та видах словників і встановлення їхніх специфічних рис. 3. Робота із сучасними електронними словниками. 4. Індивідуальне завдання: підготовка групового проєкту «Сучасні електронні словники». 	8
<ul style="list-style-type: none"> - кваліфікувати основні поняття дериватології: словотвірне значення, твірна основа і словотворчий засіб, словотвірний тип і розряд; - ідентифікувати основні способи морфологічного (<i>афіксація, основоскладання, абревіація</i>), морфологічно-синтаксичного, лексико-синтаксичного, лексико-семантичного словотворення 	<p style="text-align: center;">Тема 10. Словотвір Лекція № 8 План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття морфеми. Типи морфем. Корінь слова і афікси. 2. Класифікація словотворчих афіксів. 3. Формотворчі афікси (флексії). 4. Основа слів. Типи основ слова. Твірна основа. 5. Граматичні типи слів: прості слова, складні і складноскорочені слова. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 11, 20, 25, 26, 40.</p>	2
	<p style="text-align: center;">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Зв'язок словотвору з лексикологією і граматиною. ▪ Основні способи словотворення: морфологічний (<i>афіксація,</i> 	6

	<p><i>основоскладання, аббревіація), морфологічно-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Словотвірний аналіз прикладів з кількох мов. З'ясування на прикладах повнозначних слів поняття твірної основи (<i>кореневої і афіксальної</i>). Складання ментальної карти «Найбільш поширені способи словотворення в рідній та чужоземних мовах». 	
	<p align="center">Практичне заняття № 11</p> <ol style="list-style-type: none"> Функціонально-сміслова природа морфем і їх поділ на лексико-поняттєві, деривативні (<i>словотворчі</i>) і граматичні (<i>формотворчі і релятивні</i>). Поняття кореня і афікса. Види афіксальних морфем: префікси і постфікси; інтерфікси, інфікси, конфікси. Службові слова і морфеми. Поняття основи і флексії в змінюваних словах. Нульова флексія. Непохідна і похідна основи. Вільна і зв'язана основи. Формотворча і словотвірна (<i>твірна</i>) основи. 	2
<ul style="list-style-type: none"> - характеризувати граматичний лад мови; - визначати предмет та розділи граматики; - ідентифікувати основні одиниці і елементи граматичної будови мови; - розмежовувати граматичне та лексичне значення слова; - аналізувати гетерогенні та гомогенні класифікаційні системи частин мови; - виявляти різницю в розумінні й інтерпретації дійсності, яка виявляється в наявності різних частин мови в різних мовах світу 	<p align="center">Тема 11. Граматика. Морфологія.</p> <p align="center">Частини мови.</p> <p align="center">Лекція № 9.</p> <p align="center">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> Предмет граматики. Основні одиниці і елементи граматичної будови мови: морфема, словоформа, словосполучення і речення. Граматичне значення слова. Єдність лексичного і граматичного значень у слові. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 9, 15, 18, 25, 26, 30, 48, 51.</p>	2
	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Історична змінність складу частин мови і їх граматичних ознак у процесі розвитку мови. ▪ Явища переходу слів з одного лексико-граматичного розряду в інший. Підготовка до практичного заняття за додатковими джерелами. Пошук додаткової інформації про історію частиномовної стратифікації. 	6

	<p>4. Характеристика основних частин мови та своєрідність їх виявлення в мовах світу.</p> <p>5. Індивідуальне завдання: складання таблиці «Основні критерії наукової класифікації частин мови».</p>	
	<p align="center">Практичне заняття №12.</p> <p>1. Поняття частин мови.</p> <p>2. Критерії виділення частин мови.</p> <p>3. Частини мови в різних мовах.</p> <p>4. Характеристика основних частин мови.</p>	2
<p>- розумітися на сутності граматичної категорії;</p> <p>- володіти навичками розрізнення морфологічних, синтаксичних та міжрівневих граматичних категорій;</p> <p>- стратифікувати категорії на класифікаційні та словозмінні (релятивні);</p> <p>- характеризувати особливості мовної репрезентації основних граматичних категорій у різносистемних мовах;</p> <p>- диференціювати синтетичні, аналітичні та аналітико-синтетичних способи вираження граматичних значень слова</p>	<p align="center">Тема 12. Граматичні форми та граматичні категорії.</p> <p align="center">Лекція № 10</p> <p align="center">План лекції</p> <p>1. Поняття про граматичну категорію.</p> <p>2. Морфологічні і синтаксичні граматичні категорії.</p> <p>3. Класифікаційні (словотворчі, дериваційні) та словозмінні (релятивні) категорії.</p> <p>4. Особливості граматичних категорій у різних мовах. Історична змінність граматичних категорій.</p> <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 11, 19, 26, 45, 48, 52.</p>	2
	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <p>1. Самостійне вивчення питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Історична змінність способів і засобів вираження граматичних значень. ▪ Основні граматичні процеси: граматикалізація фонетичних та лексичних явищ, зміни морфемної структури слів та зміни за аналогією. <p>2. Підготовка до практичного заняття за додатковими джерелами.</p> <p>3. Тренувальні вправи на розмежування лексичного і граматичного значень слова.</p> <p>4. Спостереження над особливостями граматичного типу рідної та відомих студентам чужоземних мов.</p> <p>5. Індивідуальне завдання: складання ментальної карти «Граматичні категорії та форми їх вираження».</p>	8
	<p align="center">Практичне заняття № 13</p> <p>1. Способи (<i>синтетичний, аналітичний, аналітико-синтетичний</i>) і засоби вираження граматичних значень слова.</p> <p>2. Органічне поєднання афіксів з кореневою морфемою у мовах флективного типу (<i>фузія</i>) і аглютинація афіксів у тюркських та деяких інших мовах.</p> <p>3. Чергування звуків, наголосу, повтору, суплеції.</p>	2

	<p align="center">Практичне заняття № 14</p> <p>1. Аналітичний спосіб вираження граматичних значень службовими словами (<i>прийменником, часткою, артиклем, зв'язкою, сполучником</i>).</p> <p>2. Роль порядку слів та інтонації у вираженні граматичних значень слова.</p>	2
<p>- класифікувати словосполучення за різними вирізнювальними ознаками;</p> <p>- розмежовувати різні типи речень;</p> <p>- розумітися на основних термінах актуального членування речення;</p> <p>- інтерпретувати перехід від мови до мовлення як перехід від статичної системи слів з їхніми лексичними й граматичними значеннями до динамічного розташування їх у певному лінійному порядку</p>	<p>Тема 13. Синтаксис. Словосполучення. Речення.</p> <p align="center">Лекція 11.</p> <p align="center">План лекції</p> <p>1. Поняття словосполучення. Типи словосполучень.</p> <p>2. Види словосполучень.</p> <p>3. Синтаксичні зв'язки слів.</p> <p>4. Речення та його ознаки.</p> <p>5. Класифікація речень.</p> <p>6. Актуальне членування речень.</p> <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 11, 25, 48, 54.</p>	2
	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <p>1. Самостійне вивчення питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Поняття про член речення. ▪ Актуальне членування речення. ▪ Члени речення. <p>2. Аналіз додаткової наукової літератури з теми.</p> <p>3. Визначення типу словосполучення за будовою та семантико-синтаксичними відношеннями.</p> <p>4. Характеризація речень за різними класифікаційними ознаками.</p> <p>5. Індивідуальне завдання: складання хмарини слів «Синтаксис».</p>	8
	<p align="center">Практичне заняття № 15</p> <p>1. Основні одиниці синтаксису: словосполучення, речення, складне синтаксичне ціле.</p> <p>2. Поняття словосполучення.</p> <p>3. Види підрядного зв'язку у словосполученні.</p>	2
	<p align="center">Практичне заняття № 16</p> <p>1. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного компонента.</p> <p>2. Іменникові, займенникові, числівникові, дієслівні, прислівникові.</p> <p>3. Семантико-синтаксичні відношення у словосполученні: адвербіальні, об'єктні, обставинні.</p>	2
<p>- визначати основні етапи розвитку графічного письма;</p> <p>- диференціювати різні види письма (ідеографічне,</p>	<p>Тема 14. Звукова мова і письмо. Основні етапи розвитку письма</p> <p align="center">Лекція № 12</p> <p align="center">План лекції</p> <p>1. Значення письма в історії суспільства.</p> <p>2. Передумови виникнення письма.</p>	2

<p>пiктографiчне, силабiчне, консонантне, буквено-звукове);</p> <p>- квалiфiкувати принципи орфографiї: фонетичний, морфологiчний, iсторико-традицiйний та iдеографiчний.</p>	<p>3. Етапи i форми розвитку графiчного письма.</p> <p>4. Графiка.</p> <p>5. Орфографiя. Принципи орфографiї.</p> <p>Лiтература: Основна: 1-8. Додаткова: 20, 25, 37, 53, 54..</p>	
	<p style="text-align: center;">Самостiйна робота студентiв:</p> <p>1. Самостiйне вивчення питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Виникнення алфавiтiв. Коротка характеристика основних з них – фiнiкiйського, арабського, грецького, латинського. ▪ Графiка. Звук i графема (<i>буква</i>). ▪ Спiввiдноснiсть мiж буквами i звуками. ▪ Поняття лiгатури. Дiакритичнi знаки. ▪ Орфографiя. Принципи орфографiї: фонетичний, морфологiчний, традицiйний, смисловий. <p>2. Пiдготовка до практичного заняття за додатковими джерелами.</p> <p>3. Визначення основного принципу орфографiї рiдної та чужоземних мов.</p> <p>4. Iндивiдуальне завдання: написання есе «Грамотнiсть та iнтелект» / складання ментальної карти «Вирiзнявальнi ознаки видiв письма» / пiдготовка мiнi-повiдомлення «Сiм'ї алфавiтiв, наявних в сучасному свiтi» (на вибiр).</p>	8
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 17</p> <p>1. Символiчна i умовна сигналiзацiя ("<i>предметне письмо</i>").</p> <p>2. Нарисне, або графiчне, письмо. Типи графiчного письма.</p> <p>3. Особливий тип iдеографiї – китайське iєрогліфiчне письмо.</p> <p>4. Фонографiя. Рiзновиди фонографiчного письма: складове i буквено-звукове (<i>консонантно-звукове i вокалізовано-звукове</i>) письмо.</p>	2
<p>- критично аналізувати основнi гiпотези походження мови;</p> <p>- встановлювати зв'язок розвитку мови з iсторiєю суспiльства;</p> <p>- виявляти зовнiшнi та внутрiшнi фактори мовного розвитку</p>	<p style="text-align: center;">Тема 15. Походження i розвиток мови. Лекцiя 14 План лекцiї</p> <p>1. Основнi гiпотези походження мов.</p> <p>2. Соцiальнi та iдеологiчнi теорiї походження мови.</p> <p>3. Генеза i розвиток мови i їх закономірностi.</p> <p>4. Розвиток i функцiонування мов у рiзнi iсторичнi епохи.</p> <p>Лiтература: Основна: 1-8. Додаткова: 10, 20, 37, 53.</p>	2

	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Процеси диференціації та інтеграції. Шляхи виникнення національних мов. Опрацювання додаткової літератури з сімей алфавітів, наявних в сучасному світі. Складання таблиці «Гіпотези походження мови». Підготовка міні-повідомлення «Сучасні концепції походження мови». 	8
	<p align="center">Практичне заняття № 18</p> <ol style="list-style-type: none"> Мова як історична категорія. Основні гіпотези походження мови. Зв'язок розвитку мови з історією суспільства. Фактори мовного розвитку. Зовнішні та внутрішні суперечності як джерело розвитку мови. 	2
	<p align="center">Практичне заняття № 19</p> <ol style="list-style-type: none"> Літературна мова як одна з форм національної культури. Літературна мова і мова художньої літератури. Взаємодія літературних мов. Особливості розвитку літературних мов у національний період. Мовна норма, її кодифікація та поширення. 	2
<ul style="list-style-type: none"> - визначати домінуючі вимірні ознаки основних принципів класифікації мов світу; - характеризувати мови світу за спорідненістю у діячості (генеалогічна класифікація) та за аломорфізмом й ізоморфізмом структури мовних одиниць у синхронії (типологічна класифікація); - розумітися на принципах ареальної класифікації, знати поняття мовного союзу. 	<p align="center">Тема 16. Мовна картина світу. Класифікація мов світу.</p> <p align="center">Лекція 14</p> <p align="center">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> Мови світу в їх кількісному та якісному співвідношенні. Функціональна класифікація мов. Міжнародні мови. Генеалогічна класифікація мов. Ареальна класифікація мов. Структурно-типологічна класифікація мов. <p>Література: Основна: 1-8. Додаткова: 10, 31, 32, 36, 38, 44, 46, 47, 49, 50.</p>	2
	<p align="center">Самостійна робота студентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> Самостійне вивчення питань: <ul style="list-style-type: none"> Живі і мертві мови. Штучні мови. Найпоширеніші мови Практичне ознайомлення з лінгвістичною картою світу. Засвоєння основних етнографічних, статистичних, історико-культурних даних про 	8

	<p>найбільші сім'ї мов і найбільш поширені мови світу.</p> <p>4. Індивідуальне завдання: підготовка проекту «Офіційні мови ООН: перспективи розвитку».</p>	
	<p>Практичне заняття № 20</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Порівняльне вивчення мов. 2. Генеалогічна класифікація мов. Мовна сім'я, група, підгрупа. 3. Індоевропейська сім'я мов, її основні групи. 4. Слов'янські мови, їх виникнення і сучасне поширення. Германські мови, їх виникнення та сучасне поширення. 	2
	<p>Практичне заняття № 21</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структурно-системне розуміння мови і морфологічна (<i>типологічна</i>) класифікація мов. 2. Основні типи мов за морфологічною класифікацією: мови кореневі та афіксальні (<i>ізолюючі, аглютинативні, флективні, полісинтетичні, або інкорпуючі</i>). 	2
ВСЬОГО		180/6

III. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основні:

1. Бевзенко С. П. *Вступ до мовознавства: Короткий нарис: навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навч. закладів.* К. : Вища шк., 2006. 376 с.
2. Голубовська І.О., Лучканин С.М., Чемес В.Ф. *Вступ до мовознавства: підручник; за ред. І. О. Голубовської.* К.: ВЦ «Академія», 2016. 318 с.
3. Дорошенко С. І., Дудик П.С. *Вступ до мовознавства.* К.: Вища шк., 2000. 304 с.
4. Загнітко А.П. *Теорії сучасних лінгвістичних вчень: навчальний посібник.* Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 528 с.
5. Карпенко Ю.О. *Вступ до мовознавства: підручни. 2-е вид.* К.: Вид. центр «Академія», 2009. 334 с.
6. Кочерган М. П. *Вступ до мовознавства. Вид. 3-е.* К. : Академія, 2014. 368 с.
7. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. *Вступ до мовознавства: Навчальний посібник.* К.: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
8. Lyons J. *Language and Linguistics. 5th ed.* Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 406 p.

Додаткові:

9. Алефиренко Н. Ф. *Современные проблемы науки о языке.* М. : Флінта-Наука, 2005. 344 с.
10. Бацевич Ф.С. *Філософія мови: історія лінгвофілософських учень: підручник.* К.: ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
11. Бенвенист Э. *Общая лингвистика.* М. : УРСС, 2002. 354 с.
12. Бондарко Л.В., Вербицкая Л.А. *Основы общей фонетики.* СПб., 1991. 278 с.
13. Будагов Р. А. Система и антисистема в науке о языке. *Вопросы языкознания.* 1978. № 4. С. 3–14.
14. Булатецька Л. І. *Теорія і теоретизація у лінгвістиці.* Вінниця, 2004. 398 с.
15. Вандриес Ж. *Язык (лингвистическое введение в историю) / [пер. с франц.]*. М. : Едиториал УРСС, 2004. 298 с.
16. Васильев Л. М. *Современная лингвистическая семантика.* М. : Высш. школа, 1990. 176 с.
17. Вежбицкая А. *Язык. Культура. Познание.* М. : Русские словари, 1996. 345 с.
18. Вихованець І.Р. *Частини мови в семантико-граматичному аспекті.* К., 1988. 309 с.
19. Головин Б.Н. *Введение в языкознание.* М., 1983. 312 с.
20. Голубовська І.О., Корольов І.Р. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій.* К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. 223 с.
21. Гумбольдт В. фон. *Избранные труды по языкознанию [пер. с нем. яз., под ред. и с предисл. Г. В. Рамишвили].* М. : Прогресс, 1984. 209 с.

22. Денисова С. П. Типологія категорій лексичної семантики : [монографія]. К. : КНЛУ, 1995. 198 с.
23. Єрмоленко С.Я. Лінгвістичні теорії, конкретні методи дослідження . *Мовознавство*. 1981. №4. С. 34-42.
24. Жовтобрюх М. А. Слово мовлене: Українська літературна вимова. К. : Вища шк., 2001. 209 с.
25. Кочергина В.А. Введение в языкознание. М., 1991. 345 с.
26. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазиологическом освещении. М. : Наука, 1978. 234 с.
27. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. М., 1978. 398 с.
28. Мечковская Н. Б. Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков : [учеб. пособие для студ. филол. и лингвист. специальностей]. М. : Флинта: 2001. 254 с.
29. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів. Вінниця, 2002. 198 с.
30. Плунгян В. А. Общая морфология: Введение в проблематику. М. : Эдиториал УРСС, 2000. 298 с.
31. Плунгян В. А. Почему языки такие разные. 2-е изд., испр. – М. : Азбуковник, 2001. 245 с.
32. Полюжний М. М. Курс лекцій з лінгвоісторіографії. Вінниця, 2004. 243 с.
33. Потєбня А. А. Мысль и язык. М. : Лабиринт Пресс, 2010. 198 с.
34. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник]. Полтава : Довкілля-К., 2008. 786 с.
35. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : «Довкілля». 710 с.
36. Семчинський С. В. Типологічна класифікація мов. *Українська мова. Енциклопедія* / [редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін.]. К. : „Укр. енцикл.” ім. М.П. Бажана, 2000. С. 632–633.
37. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии [Электронный ресурс]. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguistr/
38. Теоретические основы классификации языков мира. М., 1980. 409 с.
39. Тищенко К. Метатеорія мовознавства. К., 1996. 176 с.
40. Юшук І. П. Вступ до мовознавства: навч. посібник. К.: Рута, 2000. 128 с.
41. Abraham W. Language universals. *Universals of language* / [ed. M. Kefer, J.V.D. Auwera]. Brussels : Editions de l'Université de Bruxelles, 1989. P. 9–25.
42. Aitchison J. Cognitive clouds and semantic shadows. *Language and Communication*. Oxford, 1985. P. 69–93.
43. Baker M. C. Lexical categories: verbs, nouns, and adjectives. N.-Y. : Cambridge University Press, 2003.
44. Comrie B. Language universals and linguistic typology: Syntax and morphology. Chicago : University of Chicago Press, 1981. 252 p.
45. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 406 p.
46. Goddard C. Lexico-semantic universals: a critical overview . *Linguistic typology*. 2001. 5.1. P. 1–66.

47. Greenberg J. Language universals: with special reference to feature hierarchies Berlin : Walter de Gruyter, 2005. 267 p.
48. Leech G. Introducing English grammar. Penguin English, 1992. 298 p.
49. Lehmann C. Towards lexical typology / Christian Lehmann // *Studies in typology and diachrony: Papers presented to Joseph H. Greenberg on his 75th birthday* / [W. Croft (eds.)]. Amsterdam : Benjamins, 1990. P. 161–185.
50. Mairal R. Linguistic universals / Ricardo Mairal, Juana Gil. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 178 p.
51. Swan M. Grammar. Oxford : Oxford University Press, 2005. 237 p.
52. Trask R.L. A dictionary of grammatical terms in linguistics. London : Routledge, 1993. 298 p.
53. Trask R.L., Mayblin B. Introducing Linguistics. Cambridge : Icon Books UK, 2000. 230 p.
54. Trask R.L. Key concepts in language and linguistics. London : Routledge, 1999. 298 p.
55. Trends in Linguistics. Studies and Monographs [TiLSM]. Edited by: Chiara Gianollo and Daniel Van Olmen. 2015-2019.
56. Widdowson H. G. Linguistics. Oxford : Oxford Univ. Press, 1996. 236 p.

Интернет-ресурси:

57. Лінгвістичний портал MOVA.info <http://www.mova.info>
58. Український лінгвістичний портал <http://www.ulif.org.ua/ulif/>
59. https://pidruchniki.com/1222090548043/dokumentoznavstvo/vstup_do_movo_znavstva
60. <http://www.academia.edu>
61. <http://law-in-translation.in.ua>
62. <http://lingvo.kiev.ua/titles/titles9.htm>
63. <http://www.krugosvet.ru>
64. <http://www.krugosvet.ru>
65. <http://www.uta.org.ua/uta/>
66. Linguist List - <http://linguistlist.org/sp/GetWRLListings.cfm?WRAbbrev=Projects>
Linguistics - <http://en.citizendium.org/wiki/linguistics>
67. MODERN LINGUISTICS VERSUS TRADITIONAL HERMENEUTICS - <http://www.tmsj.edu/tmsj/tmsj14b.pdf> The main linguistic tendencies at the beginning of the XX century and text analysis - <http://waucondastore.com/main-linguistic-tendencies-beginning-xx-century-text-analysis/>
68. THEORETICAL RESOURCES OFF- AND ON-LINE - <http://www.phillwebb.net/topics/communication/xLinguistics.htm>
69. www.iti.org.uk
70. www.linguistlist.org
71. www.linguistlist.org
72. www.ncbe.gwu.edu
73. www.ncbe.gwu.edu
74. www.phil.uni-passau.de
75. www.phil.uni-passau.de